

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2024-10-18

Närvarande: F.d. justitieråden Eskil Nord och Sten Andersson samt justitierådet Marie Jönsson

Hemlig dataavläsning mot allvarliga brott

Enligt en lagrådsremiss den 10 oktober 2024 har regeringen (Justitiedepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål,
2. lag om dels fortsatt giltighet av lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning, dels ändring i samma lag,
3. lag om ändring i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning,
4. lag om ändring i lagen (2024:326) om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder,

5. lag om ändring i lagen (2024:332) om ändring i lagen (2024:326) om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av kanslirådet Ida Lönneborg.

Förslagen föranleder följande yttrande.

Allmänt

Lagen om hemlig dataavläsning trädde i kraft den 1 april 2020 och är tidsbegränsad att gälla till utgången av mars 2025. En utvärdering av lagen har skett genom Utredningen om utvärdering av hemlig dataavläsning (se SOU 2023:78). I lagrådsremissen föreslås, liksom i utredningsbetänkandet, att lagen permanentas och att det även görs vissa begränsade ändringar i lagen. Flera av ändringarna innebär en viss utvidgning av möjligheterna till hemlig dataavläsning och ökade möjligheter att utnyttja överskottsinformation som framkommit vid hemlig dataavläsning. Andra ändringar syftar till att öka rätts-säkerheten kring tvångsmedlet.

Lagrådet konstaterar att det under de senaste åren har skett ett mycket stort antal ändringar i bestämmelserna om hemliga tvångsmedel. Det samlade regelverket har till följd av det blivit mycket komplicerat. Det har därmed också – som Lagrådet uttalat i ett tidigare lagstiftningsärende (prop. 2023/24:108 s.169) – blivit svårt att få en samlad bild av lagstiftningen på området och av omfattningen av det intrång i den personliga integriteten som enskilda kan drabbas av. Bedömningarna av vilka integritetsintrång som tvångsmedlen medför, liksom bedömningarna av om integritetsintrången går att förena med 2 kap. 6 § andra stycket regeringsformen och artikel 8 i Europakonventionen, har kommit att begränsas till den åtgärd som har föreslagits i det enskilda

lagstiftningsärendet och bedömningen har då regelmässigt utmynnat i slutsatsen att integritetsintrånget kan accepteras. Vad den sammantagna regleringen – med den förhållandevis omfattande övervakning som den möjliggör – innebär för ett demokratiskt samhälle har kommit att falla utanför de enskilda lagstiftningsärendena.

Frågan om i vilken utsträckning den enskilde ska behöva tåla övervakning av det slag som hemliga tvångsmedel innebär måste emellertid enligt Lagrådets mening också bedömas samlat med beaktande av den samlade övervakning som den enskilde kan utsättas för. Lagrådet anser därför att det är synnerligen angeläget att det inom en snar framtid görs en samlad översyn, i ljuset av 2 kap. 6 § andra stycket regeringsformen och artikel 8 i Europakonventionen, av hur hemliga tvångsmedel ska kunna användas. Vid en sådan översyn bör det givetvis också kunna övervägas att jämka villkoren för användningen av ett eller flera hemliga tvångsmedel.

Det kan mot den nu angivna bakgrunden ifrågasättas om inte den permanentning av lagen om hemlig dataavläsning som nu föreslås borde anstå till dess att en sådan översyn har kommit till stånd. I stället borde, kan det hävdas, lagens giltighet förlängas för viss bestämd tid.

Vad som talar för en permanentning av lagen är, enligt lagrådsremissen, att det finns ett påtagligt behov av hemlig dataavläsning för att möta brottsutvecklingen och att behovet av att använda hemlig dataavläsning inte kommer att minska under överskådlig tid. Lagrådet kan dock inte se att en tidsbegränsad förlängning, i stället för en permanentning av lagen, skulle kunna innebära några nackdelar för brottsbekämpningen. Lagrådet vill därför uttrycka stor tveksamhet till den föreslagna permanentningen.

Förslaget till lag om dels fortsatt giltighet av lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning, dels ändring i samma lag

18 § och 18 a §

18 § innehåller bestämmelser om vad som ska anges i ett tillstånd till hemlig dataavläsning. Paragrafen inleds med ett stycke med en numrerad uppräkningslista av olika villkor och uppgifter som ska anges i tillståndet. Därefter följer stycken med ytterligare bestämmelser om villkor och uppgifter som ska anges i tillståndet. I dessa efterföljande stycken finns även anvisningar för hur villkoren ska utformas och bestämmelser om undantag. I 18 a § regleras ytterligare uppgifter som ska anges i tillståndet till hemlig dataavläsning.

Enligt Lagrådets uppfattning gör dispositionen att bestämmelserna om vilka villkor och uppgifter som ska anges i tillståndet om hemlig dataavläsning blir svåröverskådliga och det blir svårt att få en helhetsbild av vad som ska anges. Lagrådet anser att det vore en bättre ordning att samla alla bestämmelser i en paragraf och att då först redogöra för vad som ska anges i tillståndet i en numrerad uppräkningslista och i efterföljande stycken ange anvisningarna för hur villkoren ska utformas respektive vilka undantag som kan göras.

Lagrådet föreslår därför att 18 § utformas enligt följande.

I ett tillstånd till hemlig dataavläsning ska följande villkor och uppgifter anges:

1. under vilken tid som verkställighet får ske,
2. vilket avläsningsbart informationssystem som tillståndet avser,
3. vilken uppgiftstyp enligt 2 § första stycket som får hämtas in,
4. när tillståndet gäller kameraövervaknings- eller rumsavlyssningsuppgifter, vilken plats som tillståndet avser eller huruvida tillståndet avser en viss person i stället för viss plats,
5. vilka uppgifter som inte får granskas,
6. villkor för att tillgodose intresset av att enskildas personliga integritet inte kränks i onödan,
7. vem som är skäligen misstänkt för brottet eller brotten, om sådan uppgift finns, eller vem en åtgärd enligt 7 § riktas mot, och
8. om tillståndet är förenat med ett tillträdestillstånd enligt 12 §.

Tiden för verkställighet enligt första stycket 1 får inte bestämmas längre än nödvändigt och får inte överstiga en månad från dagen för beslutet.

Villkor enligt första stycket 4 och 5 behöver inte anges om det framstår som obehövligt och tillståndet inte gäller kameraövervaknings- eller rumsavlyssningsuppgifter som avser en viss person.

Godtas Lagrådets förslag kan 18 a § utgå.

Lagrådets förslag föranleder också ändringar i 14 § samt i förslaget till lag om ändring i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

23 §

Paragrafen innehåller i sin nuvarande lydelse bestämmelser om vilken teknik som får användas i samband med hemlig dataavläsning och vad som ska ske med uppgifter som har hämtats in i strid med bestämmelserna. Det finns ett andra stycke som är direkt kopplat till uppgifterna som hämtats in felaktigt. I lagrådsremissen föreslås ett första stycke med en bestämmelse om teknik och tillvägagångssätt. I ett nytt andra stycke föreslås bestämmelser om vad som ska ske med uppgifter som har hämtats in men som inte omfattas av tillståndet. Den tidigare kopplingen till att uppgifterna ska ha inhämtats i strid med första stycket har således tagits bort. Det föreslås också ett tredje stycke motsvarande det nuvarande andra stycket.

Enligt Lagrådets uppfattning är det inte logiskt att reglera dels val av teknik och tillvägagångssätt, dels hanteringen av uppgifter som inhämtats i strid med tillståndet i ett bredare perspektiv i samma paragraf. Lagrådet föreslår därför att andra och tredje styckena överförs till en ny paragraf, förslagsvis en 23 a §.

Förslaget till lag om ändring i lagen om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder

9 §

Av paragrafen följer att vid sådan hemlig dataavläsning som sker med stöd av lagen ska vissa bestämmelser i lagen om hemlig dataavläsning tillämpas. Paragrafen ändras nu på så vis att den även hänvisar till bestämmelsen om dokumentation i 34 § lagen om hemlig dataavläsning. Lagrådet har ingen invändning mot detta.

Paragrafen hänvisar sedan tidigare även till 18 § lagen om hemlig dataavläsning. Lagrådsremissens förslag innebär att den paragrafen ändras, bl.a. på så sätt att det inte längre kommer att vara nödvändigt att i ett beslut om tillstånd till hemlig dataavläsning ange den tid för vilken tillståndet gäller. Det väcker frågan om det inte också behöver göras en ändring i 4 § andra stycket 2 i förevarande lag. Enligt den bestämmelsen får hemlig dataavläsning avse ett avläsningsbart informationssystem som det finns synnerlig anledning att anta att den eftersökte ”under den tid som tillståndet avser” har kontaktat eller kommer att kontakta. I lagrådsremissens förslag till ändring i den snarlika bestämmelsen i 9 § lagen om hemlig dataavläsning har orden ”under den tid som tillståndet avser” fått utgå. Såvitt Lagrådet kan förstå behöver motsvarande ändring göras i 4 § andra stycket 2 förevarande lag.

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.